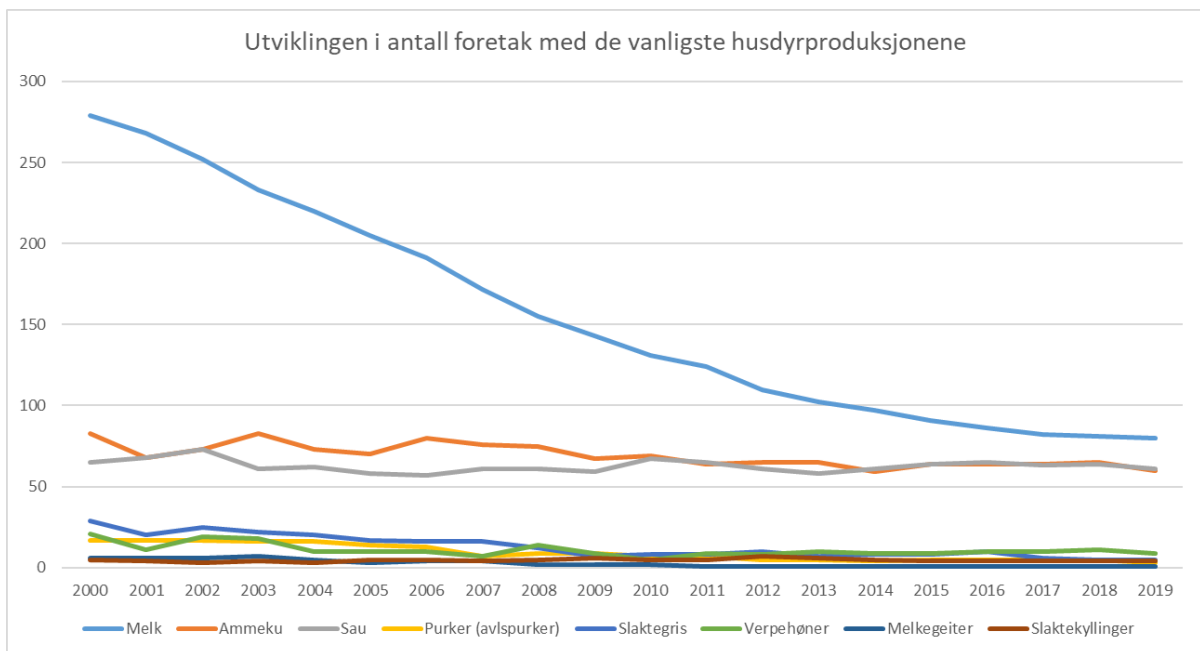

Utviklingstrekk i landbruket

Utviklingen i antall foretak

Tabellen nedenfor viser en oversikt over antall søkere (foretak) av produksjonstilskudd innenfor de største husdyrproduksjonene i Indre Fosen kommune i perioden 2000 til 2019.

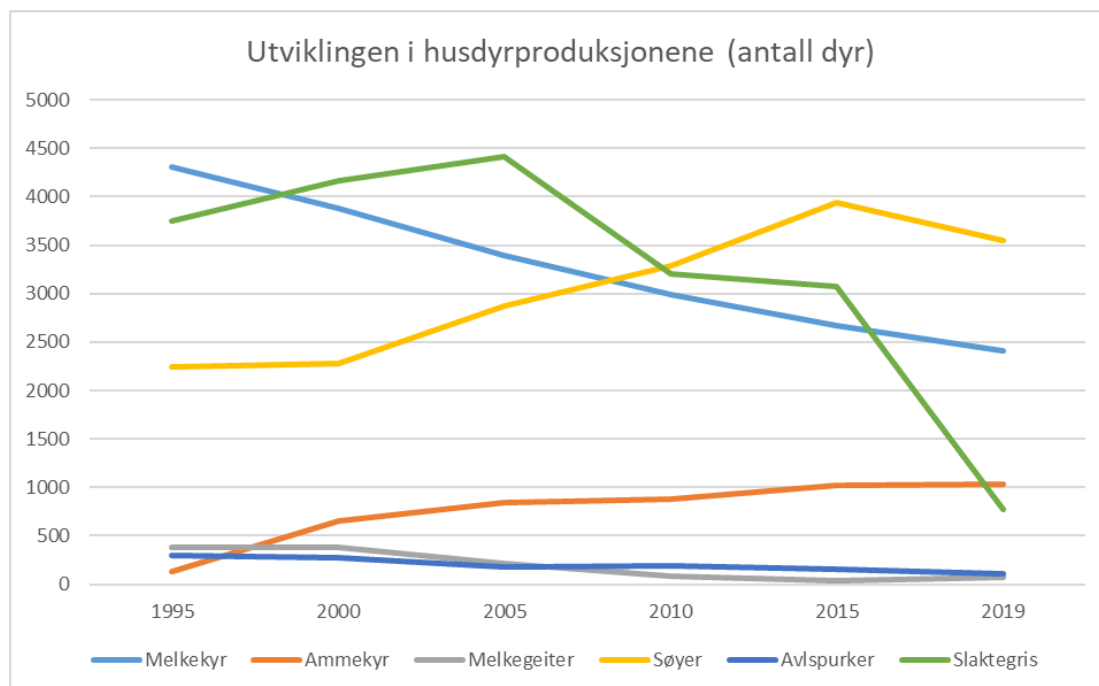

Figur 1: Utvikling i antall husdyrbruk for Indre Fosen i perioden 2000-2019 (tall fra landbruksdirektoratet).

Mens sysselsettinga innen undervisning og helse har siden 1970 henholdsvis doblet og firedoblet seg, er sysselsettinga innen industri to tredjedeler av hva den var i 1970 og innen landbruk cirka en tredjedel (SSB). Utviklingen i antall produsenter har ført til at produksjonsmiljøet i enkelte grender og i enkelte næringer blir veldig lite og sårbart.

Utviklingen i antall dyr

Tabellen viser utviklingen de siste 25 årene i antall dyr i de de største husdyrproduksjonene målt i antall dyr.

Figur 2: Utviklingen i antall vinterføra sau, avlspurker, slaktegris, melkegeit, ammekyr og melkekyr i perioden 1995 til 2019 i Indre Fosen kommune (Landbruksdirektoratet).

Det har vært en stor nedgang i antall avlspurker, slaktegriser, melkekyr og melkegeiter de siste 25 årene. Antall ammekyr og søyer har økt betraktelig. Nedenfor vil vi belyse utviklingen innen de viktigste husdyrproduksjonene.

Utviklingstrekk i økonomien

Jordbruksinntekten gikk ned med 19 prosent for trønderske gårdsbruk fra 2017 til 2018, som resulterte i en gjennomsnittlig jordbruksinntekt per årsverk på 272 700 kroner. Jordbruksinntektene for hele landet gikk ned med 11 prosent.

Tallene framgår av de årlige driftsgranskingene utført av NIBIO. Driftsgranskingene er en regnskapsundersøkelse som i 2018 omfattet 916 gårdsbruk over hele landet, herav 145 i Trøndelag.

Nedgang i jordbruksinntekt

Jordbruksinntektene ble på 272 700 kroner i gjennomsnitt for alle bruk i Trøndelag, noe som ga en nedgang på 64 200 kroner, eller 19 prosent fra 2017. Større driftsomfang og mer tilskudd økte produksjonsinntektene med fire prosent, til tross for at prisene på alle typer kjøtt gikk ned.

Arealet per bruk har økt med 20 dekar, til i gjennomsnitt 418 dekar. Produksjonsomfanget per bruk har gått opp og arbeidsforbruket økte med 68 timer. Arbeidsforbruket var i gjennomsnitt 1,5 årsverk per bruk.

Hovedårsaken til nedgangen i jordbruksinntekten i Trøndelag var kostnadsøkning. Samlet økte kostnadene med 10 prosent. Både variable og faste kostnader økte.

Økte investeringer og gjeld, stabil egenkapital

I gjennomsnitt var nettoinvesteringene i Trøndelag 272 600 kroner per bruk i 2018, opp fra 195 200 kroner i 2017.

Gjelda økte med 18 prosent til 4,05 millioner kroner og egenkapitalprosenten har gått ned til 48 prosent. I 2017 var egenkapitalprosenten på 52 prosent.

Arbeidsinnsatsen gikk opp

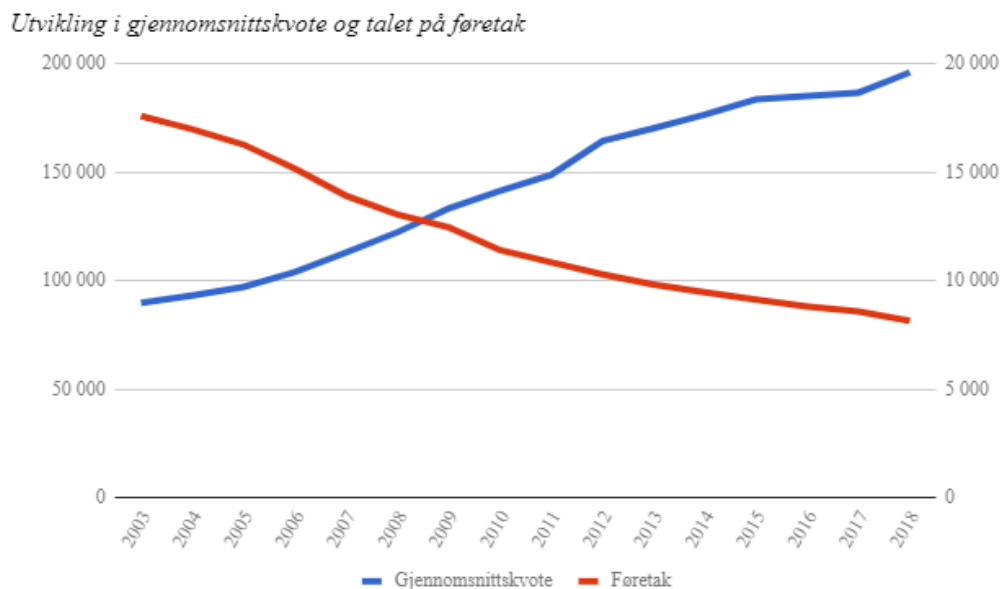
Det skjer en effektivisering i jordbruket ved at produksjonsomfanget øker. I motsetning til tidligere år økte også arbeidsinnsatsen i 2018 med 68 timer til 2 771 timer. Økningen er på 2,5 prosent. I 2018 var arbeidsinnsatsen på 2 771 timer per bruk, som tilsvarer 1,5 årsverk.

Driftsgranskingene viser at driftsoverskuddet fra jordbruket i Trøndelag utgjorde 35 prosent av de samlede inntektene til familien i 2018. Lønnsinntekt utgjorde 43 prosent. Skogbruk og tilleggsnæring med utgangspunkt i ressursene på bruket utgjorde henholdsvis 1,2 prosent og 7,6 prosent. Resten av de totale inntektene er annen næring, pensjoner, sykepenges og kapitalinntekter.

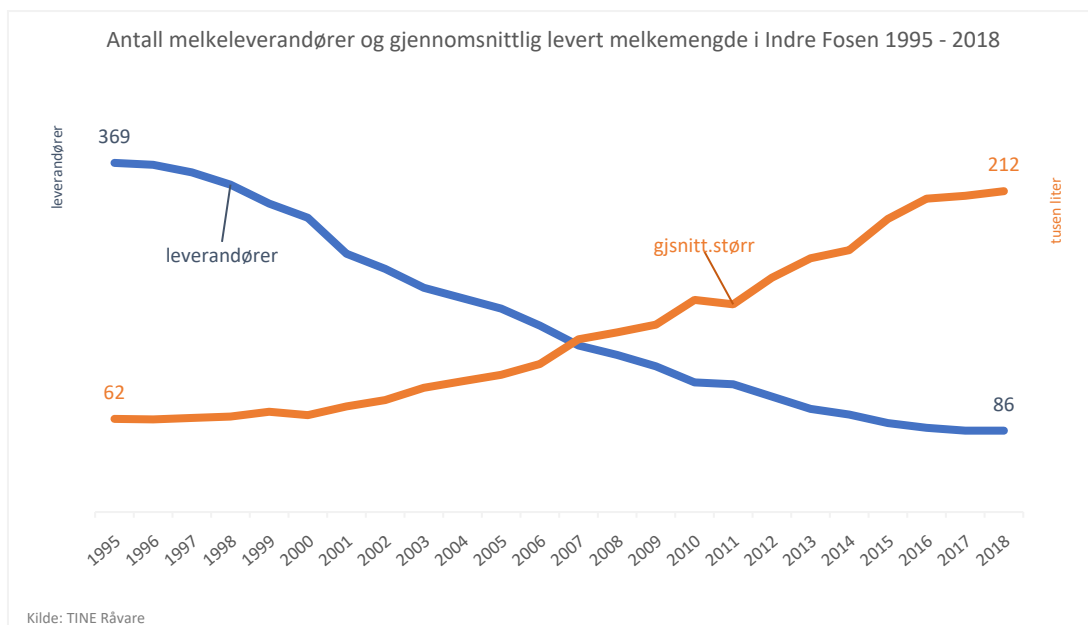
Utviklingen innen de viktigste husdyrproduksjonene

Melkeku

De to figurene nedenfor viser at utviklingen i antallet foretak og gjennomsnittskvote har samme tendens for Indre Fosen som for resten av landet.

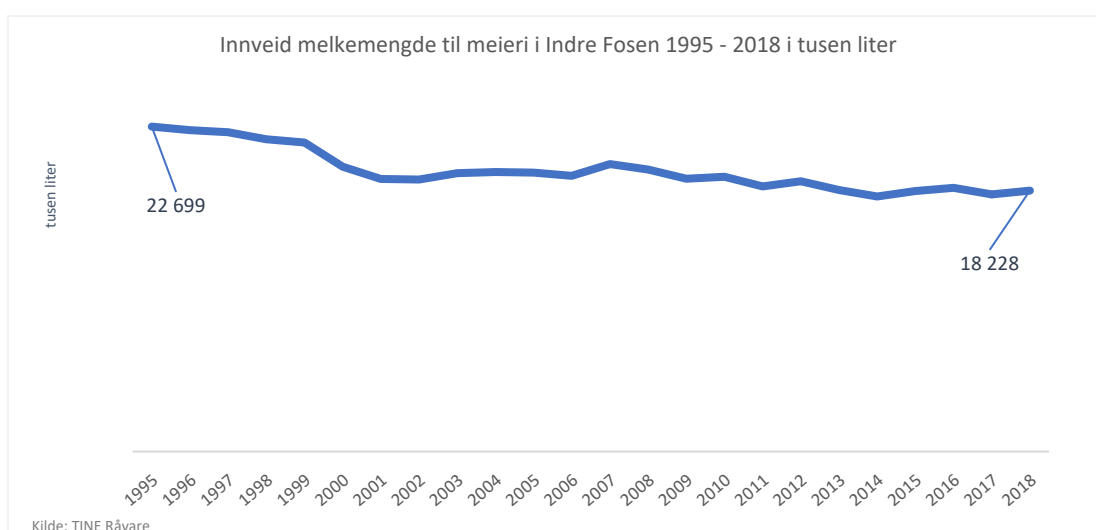

Figur 3: Utviklingen i antall foretak med melk og gjennomsnittskvote for landet i perioden 2003-2018 (SSB)

Figur 4: Utvikling i antallet foretak og gjennomsnittskvote i Indre Fosen kommune i 1995-2018 (Tine).

Tallet på foretak med melkekvote har gått jamt nedover i flere tiår. Fra 1995 til 2018 har 77 % av foretakene i kommunen sluttet med melk og i 2019 var det 79 foretak som produserte melk i Indre Fosen. Utviklinga i melkeproduksjonen går i retning av større bruk og melkeproduksjonen har på de gjenværende brukene doblet seg mer enn tre gangen på 23 år. Bare i perioden 2008-2018 økte gjennomsnittskvoten fra 128 408 liter til 248 319 liter. Antall årskyr har økt fra 11,9 i 1995 til 30,5 i 2019. Kvoteordningen for melk, der leie av kvote ble innført i 2008, har bidratt sterkt til strukturendringen. Politikk og virkemiddelbruk og melkeroboten har også viktige vært strukturdrivere for utviklingen.

Figur 5: Utviklingen i innveid melk i perioden 1995-2018 i Indre Fosen (Tine).

Den samla melkeproduksjonen i Indre Fosen har minket i samme periode. Disponibel kvote i 2018 var 20 113 811 liter. Det produseres nå 80 % av hva produksjonen var i 1995 i kommunen. I Trøndelag fylke produseres 91,5 %, så Indre Fosen kommune har mistet mer melk ut av kommunen enn gjennomsnittet for fylket. Årsaken til dette er at det selges mer kvote ut av Indre Fosen enn det kjøpes inn og det leies ut mer melk enn det leies inn. Andelen av disponibel melkekvote har sunket fra 6,1 % i 2008 til 5,6 % i 2018.

Melkeproduksjon er bærebjelken i landbruket i Indre Fosen kommune. Det har vært og er et mål å opprettholde og aller helst øke melkeproduksjonen i kommunen. Dette blir ekstra krevende i årene som kommer når melkeproduksjonen i Norge skal nedskaleres. Det kommer flere nye krav til dyrehold. Det mest omtalte er kravet om løsdrift i storfeholdet. Kravet er utsatt fra 2024 til 2034. Det er 36 båsfjøs i Indre Fosen kommune. Skal disse foretakene bestå, er det store investeringsbehov i driftsbygninger i årene framover.

Båsfjøs i Indre Fosen
(foto: Hans Martin Undselli Halvorsen)

Melkegeiter på Rolisetran (foto: Tore Kruken)

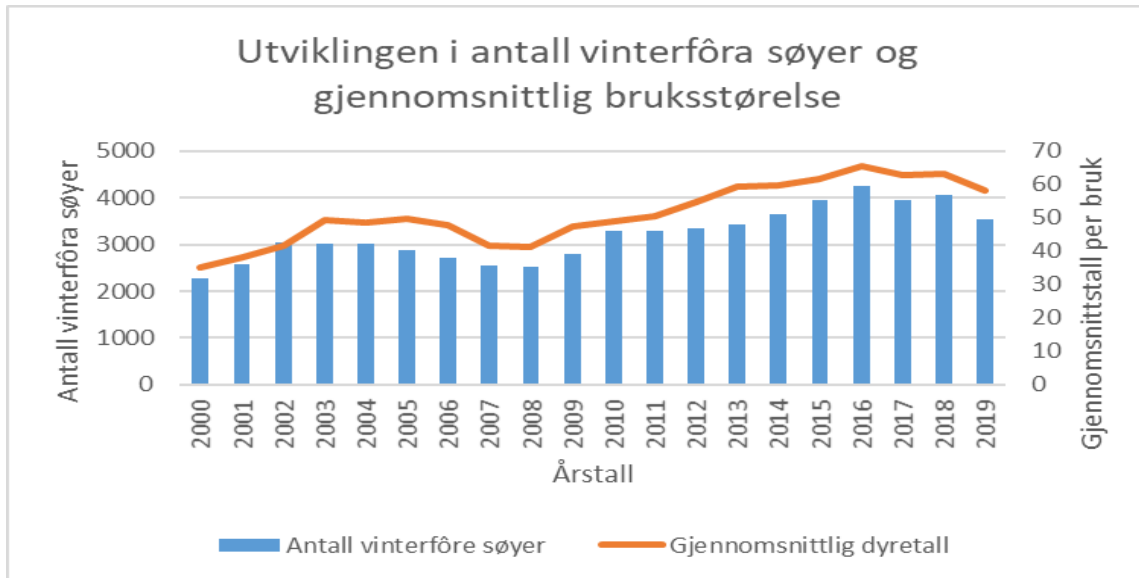
Det er igjen en geitmelkprodusent i kommunen. Foretaket har ikke anledning til å øke kvoten sin. Ellers har det blitt noen flere bruk med ammegeiter; geiteholdet er da hovedsakelig tilleggsnæring til annen produksjon på gården.

Ammeku

Interessen for ammekyr har økt betraktelig de siste 25 årene. Det er både bruk som slutter med melkeproduksjon og nye husdyrbrukere. I tillegg har noen melkebruk og sauebruk ammekyr i tillegg. Kommunen har et naturgrunnlag som passer godt til kjøttproduksjon på storfe. For 2020 viser prognosene en underdekning av storfekjøtt på det norske markedet. Det er de siste årene investert i mange ammekufjøs. Det er grunn til å tro at antall ammekyr vil øke noe de kommende årene også som følge av nedskalering i melkeproduksjonen.

Sau

Det har vært en økning i antall foretak og i antall sau i kommunen fram til i 2016. Økningen gjelder spesielt i tidligere Rissa kommune som hadde 771 vinterfôra søyer i 2000 og var oppi 2569 vinterfôra søyer i toppåret 2016.

Figur 6: Utviklingen i antall vinterfôra søyer og gjennomsnittsstørrelse per bruk i årene 2000-2019 (Landbruksdirektoratet)

Mens det tidligere var stort sett norsk kvit sau, har antallet foretak som har besetning innen de gamle sauerasene som trønderisk sau og utgangersau økt. Indre Fosen kommune har store beiteressurser i utmarka og det ligger således godt til rette for ytterligere økt sauehold i kommunen. Prognosene for 2020 viser fortsatt utfordringer på sau og lam, men det nærmer seg markedsbalanse. Sperregjerder/utmarksgjerder er en forutsetning for ei framtidsretta sauenæring. Det er konflikter i enkelte områder som må løses. NoFence er på full fart inn i beitenæringa og det er optimisme rundt hva denne teknologien kan bidra til av framtidige løsninger for beitebruken i både inn- og utmark.

Leo passer flokken (foto: Nigårdstunet/Eirik Nygård)

Kos med kopplam (foto: Aud D. Ramdal)

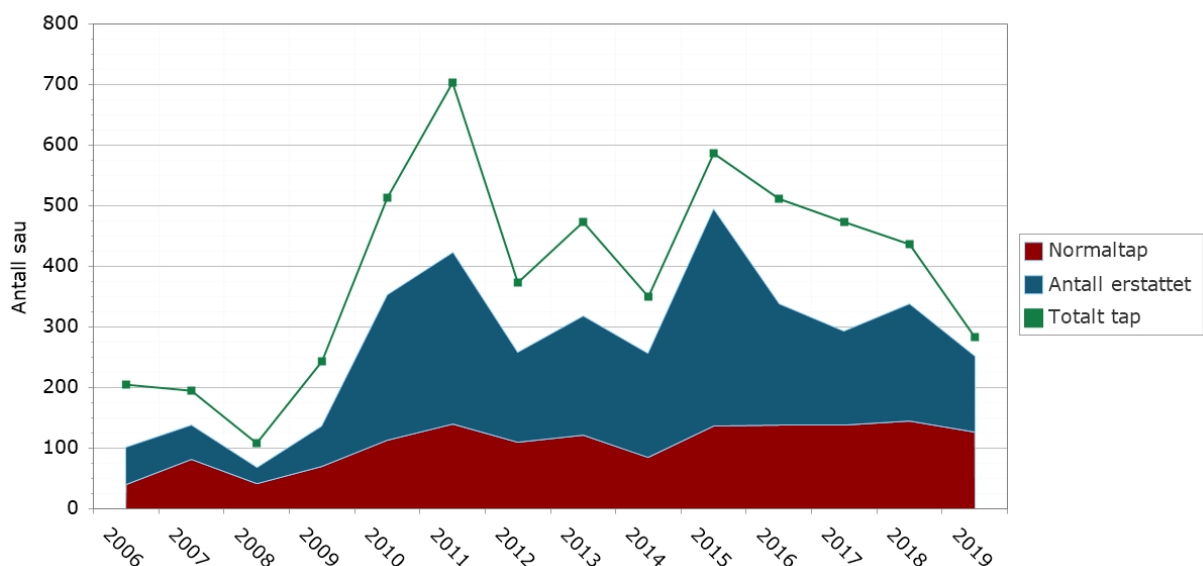
Rovdyr

Rovdyrstammen har økt mye de senere årene. Det er spesielt store utfordringer knyttet til tap til ørn og gaupe. Ørn tar mye sau hvert år, og spesielt området ved Rødsjøen er utsatt. Det er også observert jerv i kommunen. Jerven følger gjerne reinsdyrflokkene og kommer således inn i beitedistriktet. Bjørn herjet i saueflokkene i kommunen i beitesesongen 2018. Det er svært ressurskrevende og en psykisk påkjenning for beitenæringa når rovvilt får herje. Indre Fosen ligger i et beiteprioritert område der det er vedtatt at det skal være ynglingsfritt for de store rovdynene. Rovviltbestanden må reduseres og skadedyr tas ut effektivt skal næringa fortsatt ha gode kår og kunne utvikle seg.

Indre Fosen har en driftsform på sau der stort sett hele besetningene slippes på skogsbeite. Sauebrukene er avhengige av utmarksressursene for å kunne høste vinterfôr på innjorda. Det er store variasjoner i tapstall fra år til år. Av de totale tapstallene på 5.458 sau og lam som er omsøkt erstattet i perioden 2006-2019, er 2.283 erstattet (42 %).

	Totalt	Sau	Lam
Antall søknader	172		
Totalt tap	5458	679	4779
Erstattet	2283	212	2071
Erstatningsprosent	42	31	43

Tabell 1: Antall søknader, totalt tapt og erstattet sau og lam i perioden 2006-2019 i Indre Fosen (Miljødirektoratet).

Figur 7: Erstattet tap av sau på beite i årene 2006-2019 i Indre Fosen (Miljødirektoratet).

Tapene i denne perioden fordeler seg slik på skadevoldere:

Skadevolder	Antall sau erstattet	Antall lam erstattet	Totalt antall erstattet	Artens andel av totalt tap
Gaupe	72	714	786	34,43 %
Jerv	7	23	30	1,31 %
Bjørn	80	48	128	5,61 %
Ulv	0	0	0	0,00 %
Kongeørn	0	584	584	25,58 %
Uspesifisert	53	702	755	33,07 %
Totalt	212	2071	2283	100,00 %

Tabell 2: Erstatning fordelt på skadevolder i perioden 2006-2019 for Indre Fosen (Miljødirektoratet).

Utviklingen i griseproduksjonen og innen fjørfe og egg

Gris

Indre Fosen kommune har noen få besetninger med avlspurker. I 1995 hadde 32 foretak avlspurker registrert, mens tallet i 2019 er på 3. Dyretallet er i samme periode mer enn halvert. Antall slaktegris er også betydelig redusert fra over 4000 dyr og mer enn 20 produsenter på 2000-tallet til knapt 800 dyr og 5 produsenter i 2019. Prognosen for 2020 viser en liten underdekning for svinekjøtt, men markedsbalansen er skjør og det er ikke rom for nyetableringer nå.

Gris i hus på beite (foto: Richard Hanssen)

Frittgående høns i farta (foto: Øystein H. Sæther)

Fjørfe og egg

32 foretak hadde til sammen i overkant av 10 000 verpehøner i 1995. I en periode på over 15 år var det 2-3 000 høner, men det nå i 2019 var ni foretak med i overkant av 20 000 verpehøner. Fem foretak drev med slaktekylling i 1995 og hadde totalt 2 569 073 slaktekyllinger. I 2019 var dette antallet fire foretak som tilsammen produserte 125 000 slaktekyllinger. I perioden 2003-2016 var det også en betydelig produksjon av kalkun med en variasjon mellom 50 000 og 110 000 slakta dyr i året. I dag foregår ikke lengre denne produksjonen.

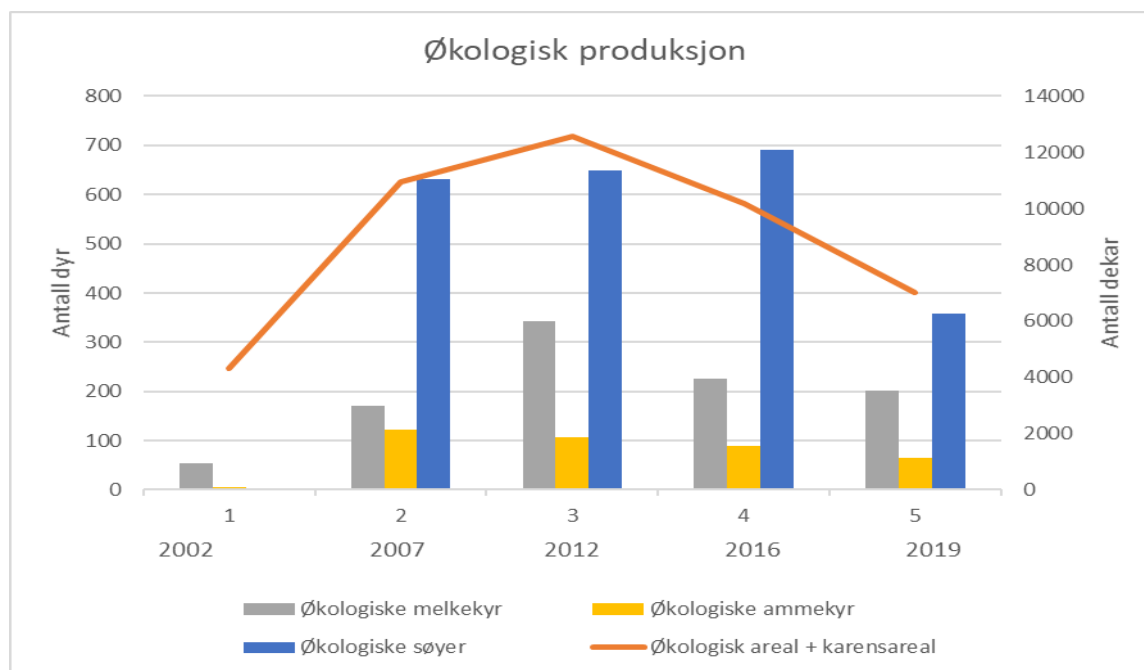
Prognosene for 2020 for egg viser en overproduksjon og det er ikke rom for nyetableringer i næringa. Samtlige som driver eggproduksjon har miljøinnredning for høner.

Annet husdyrhold

I Indre Fosen er det også en hjorteoppdretter. Det er flere som har hester og som driver med birøkt som næring, men omfanget er lite.

Utviklingen i økologisk produksjon

Produksjonen av økologisk gras, korn, kjøtt og melk økte på 2000-tallet, men har de siste årene hatt en betydelig nedgang både i areal og husdyrproduksjonen. Figuren under viser utviklingen i søknad om produksjonstilskudd fra 2002-2019. Oversikten viser ingen tall for økologiske søyer i 2002 siden det ikke ble gitt tilskudd til denne produksjonen da.

Figur 8: Utvikling i økologisk produksjon i perioden 2002-2019 i Indre Fosen kommune (Landbruksdirektoratet)

Areal med økologisk produksjon utgjør i dag 9 % av det totale jordbruksarealet i Indre Fosen. Den tidligere nasjonale målsettingen om 15 % økologisk areal innen 2015 var nådd i 2009. De

siste årene har flere lagt tilbake til konvensjonell drift. Areal i økologisk drift er nesten halvert det siste tiåret. Det er i dag fem produsenter av økomelk, sju som driver med økologisk ammekuproduksjon, seks som driver økologisk med sau.

Noen av årsakene til nedgangen i økologisk produksjon er kravene knyttet til økologisk produksjon for husdyrhold og arealbehov og økonomien i produksjonen som følge av at arealtilskuddene er betydelig redusert. Forbrukerne etterspør mer økologisk og et enda bredere utvalg i butikkhyllene. For å få til det trenger økobønder stabile og langsiktige virkemidler. Det er ett potensiale for økt økologisk produksjon i kommunen.

Potetsetting t.v. og innhøsting av økologiske grønnsaker av elever på linja Økologisk Småbruk ved Fosen folkehøgskoles gård Nøst t.h. (foto: Annika Svorkdal og Fosen folkehøgskole)

Betydningen av tilleggsnæringer

Tilleggsnæringer omtales som bygdenæringer i landbruksmeldingen, og vil si at man driver næringsutvikling som er basert på ressursene i landbruket. I Indre Fosen kommune har man gårder som driver med opplevelses- og kulturtilbud, Inn på tunet, videreforedling og salg av melk- og kjøttprodukter, utleie av jakt og fiske, vedproduksjon, vann- og vindkraftproduksjon, leiekjøring, brøyting, strøing, salg av kunst og håndverk, setring, organisert bygdeservice, gårdsutsalg, hytteservice og mye mer.

Samlet verdiskaping av bygdenæringene er vanskelig å tallfeste, men verdiskapingen i de landbruksbaserte tilleggsnæringene var anslått til 15,8 millioner kroner i 2015 (NIBIO-rapport 2017). For mange brukere betyr bygdenæringene mye for driftsgrunnlaget på bruket.

Aquavitsnabb fra høylandsfe og garn i helårsull fra Steigarsau fra Myra gård (foto: Richard Hanssen)

Seterturisme i regi av Leksvik seterlag; her fra staten på gåturen opp til Mevassetra (foto: Per-Arne Sæther)

Utviklingen i skogbruket

Av 125 000 eiendommer i Norge er 120 000 av dem eid av privatpersoner. Eiendommene er for det meste små; 60 % er mindre enn 250 dekar, 90 % er mindre enn 1000 dekar. Bare i underkant av 1 % er større enn 5000 dekar (12 000 eiendommer). Norge har en større andel privat skog enn noe annet land i Europa.

Mekanisering og rasjonalisering av særlig hogst og framkjøring av tømmer til bilvei, har ført til at sysselsettingen i skogbruket har avtatt sterkt.

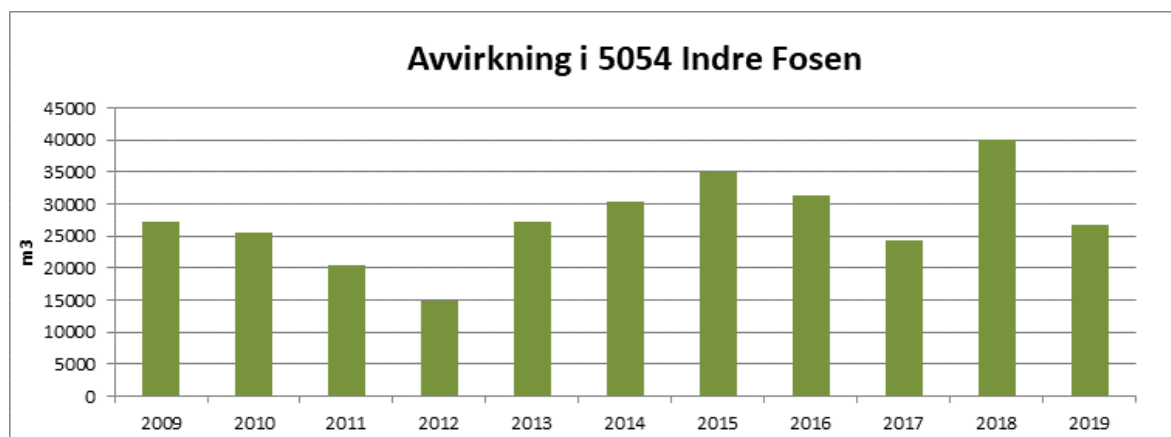
Tømmerhogst med arbeidshest på Fosen folkehøgskoles seter Lefætt (foto: Fosen folkehøgskole)

Tynningshogst på heia (foto: Per-Arne Sæther)

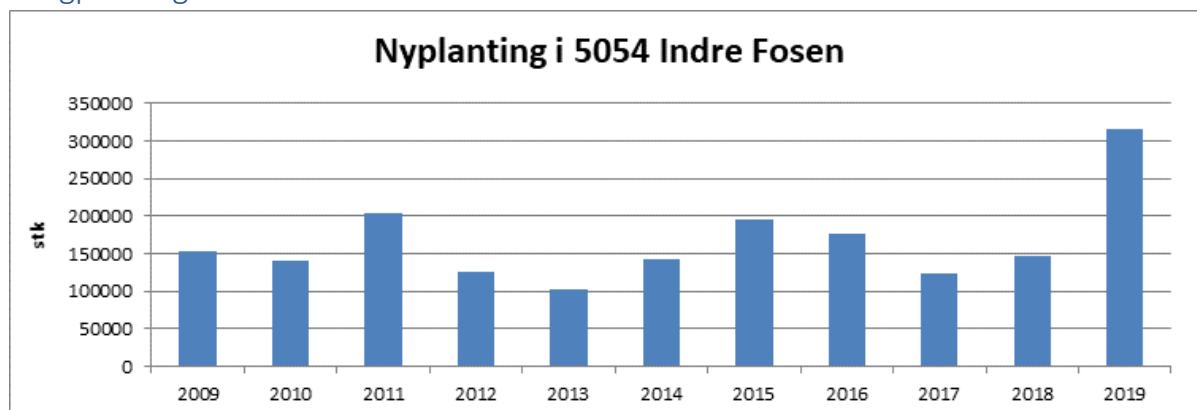
Avvirkning

Det årlige volumet av tømmer som selges videre til industriell videreforedling har i mange år ligget på 7-9 mill. m³ på landsbasis. Kvantumet avhenger i noen grad av priser og driftsforhold, slik at i år med gode priser og driftsforhold hogges og selges det mer enn i år med dårligere priser og driftsforhold. I tillegg hogges det et økende kvantum til brensel og ved.

Figur 9: Utviklingen i avvirkningen av skogen i Indre Fosen kommune fra 2009-2019.

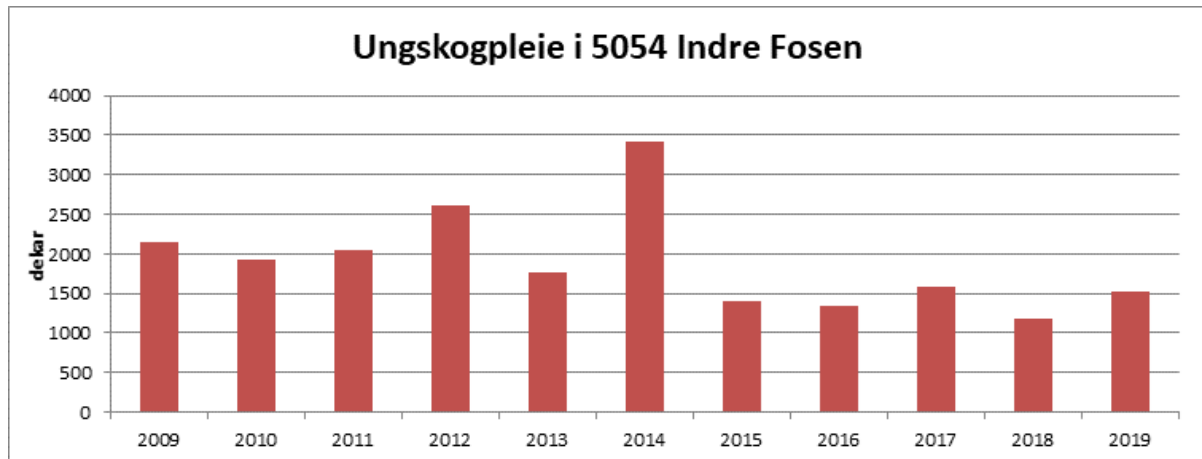
Skogplanting

Figur 10: Utviklingen i skogplanting i Indre Fosen kommune fra 2009-2019.

Foryngelse av avvirkede arealer i Indre Fosen må i all hovedsak baseres på planting. Tilplantet areal bør derfor omtrent tilsvare avvirket areal. En mindre del av nyetableringene kan baseres på naturlig foryngelse – forutsetning er da at naturgitte forhold og hogstføring er slik at det er muligheter for å lykkes med naturlig foryngelse.

Ungskogpleie

Figur 11: Utviklingen i ungskogpleie i Indre Fosen kommune fra 2009-2019.

Skogsjorda innehar et svært stort karbonlager. Skogsjorda på produktivt skogareal, uproduktivt areal og lauv og furumyrer utgjør et karbonlager som tilsvarer anslagsvis 1 milliard tonn CO₂. 50 % av jordkarbonet er på produktivt skogareal. Myrarealene i Trøndelag utgjør et karbonlager tilsvarende skogsjord på cirka 1 milliard tonn CO₂.